

Serçe Saray'dan Seyf Saray'a ve Seyfe'ye

İlhan Şahin*

From Serçe Palace to Seyf Palace to Seyfe

Abstract ■ Today, Lake Seyfe, located within the border of the Mucur district in the northeast of Kırşehir province, and the Seyfe village, located by this lake, are 16 km away from Mucur. The lake, which is known as the “bird paradise”, is a place where many bird species that migrate from other lands and countries stay and breed, according to the seasons and their lifecycles throughout the year. However, due to climate change in recent years, global warming, the evaporation of the water sources feeding the lake and high levels of evaporation, the lake has largely lost this population feature, especially in the summer months. It has been determined that the oldest known name of the lake is *Serçe* or *Serçe Saray*, meaning the nest and place of birds. This name was probably given during the Anatolian Seljuk period before 1480, when Kırşehir and the region came under Ottoman rule. The arable land near the lake and the village that was later established are also mentioned as Serçe or Serçe Saray in the Ottoman archives. In 1557, the tax revenues of the arable land and the village, known as *divani*, were under the joint possession of the *timar* holders Seyfi and his brother Haydar. Later, it is seen that the village began to appear in the archival records under the name Seyf Saray, in reference to Seyfi's name. The fact that the village, and therefore the lake, began to be known as Seyf Saray indicates that Seyfi played an important role in the formation and preservation of the village, and that his services may have been mentioned by word of mouth among the people of the village and the surrounding area. In this context, it should be noted that the name of the village and the lake began to be called Seyf Saray, and over time, as Saray was forgotten, only the name Seyfe remained permanent.

Keywords: Kırşehir, Mucur, Lake Seyfe, Serçe Saray, Seyf Saray, Seyfe, bird haven.

* İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi.

Kırşehir ilinin kuzeydoğusunda Mucur ilçesine bağlı olan Seyfe köyü ve gölü, Mucur'a 16 km mesafede yer alır. Köyün en önemli özelliği “kuş cenneti” olarak bilinen Seyfe Gölü'nün kenarında kurulması ve köy ile gölün aynı adı taşımasıdır. Asya'nın en batıdaki uç noktası olan Anadolu'daki Sapanca Gölü, Tuz Gölü ve Asya'daki Hazar Gölü, Baykal Gölü gibi yer kabuğunun hareketiyle kırılması sonucunda ortaya çıkan çukurlara ve çanaklara suların dolmasıyla oluşan ve çevresi dağlar ve tepelerle çevrili olan Seyfe Gölü, tektonik göl sınıfına girer. 18. yüzyılın başlarında Yazıcı Murtaza, Seyfe Gölü'nü büyük (azîm) bir göl olarak tavsif eder.¹ 1925 senesine ait tespitlerde gölün yaklaşık 200 kilometre karelik bir alanı kapsadığı ve etrafının devamlı bataklık halinde olduğu belirtilir.² Yer yer bataklık, sazlık ve kıyıya yakın adacıklardan oluşan göl, alan olarak yıllara ve mevsimlere göre değişim göstermesine rağmen kurak dönemlerde 13 km²'ye kadar çekilir. Yağışlı dönemlerde ise 70 km²'ye kadar çıkar. Kapalı havza olması sebebiyle suyu durdukça tuzlanan ve toprağı çoraklaşan göl, sayıları giderek azalsa da başta flamingo, ördek, angut ve toy olmak üzere yaklaşık 200 çeşit kuşun beslendiğı, konakladığı, yuva yaptığı ve kuluçkaya yattığı bir yerdir.³ Söz konusu kuşlar arasında yıl içerisinde mevsimlere göre başka diyarlardan ve ülkelerden göç eden ve geleneksel olarak döngüsel hayat tarzı yaşayan pek çok kuş türünün, tıpkı konargöçer toplulukların kışlak, yazlak, yaylak ve güzlek mahallerinde konaklamaları gibi gölde konaklaması, gölün kuşlar bakımından yerel değil, uluslararası düzeyde bir göl olduğunu göstermektedir. Ancak son yıllardaki iklim değişikliği, küresel ısınma, gölü besleyen su kaynaklarının kuruması ve yüksek buharlaşmanın etkisiyle gölün özellikle yaz aylarında bu hususiyetini büyük ölçüde kaybetmeye başladığı dikkati çekmektedir.

Seyfe Gölü, kuşlar için uluslararası düzeyde bir göl olmasına ve göl havzasında eski bir yerleşim yerinin izini yansıtan Seyfe adlı höyük yer almasına rağmen hem höyüğün hem de gölün ve köyün tarihî geçmişi ile ilgili bir araştırmanın yapıldığını söylemek çok güçtür. Bunun en önemli sebebini, kırsal kesimde yer alan höyük, göl ve köy ile ilgili yerinde araştırmaların yapılmamasına ve tarihî kaynaklarda yeterli düzeyde kayıtların olmamasına bağlamak mümkündür. Bu bakımdan

-
- 1 Yazıcı Murtaza, *Arnavutluk'tan Basra'ya 18. Yüzyılda Kayserili Bir Kâtibin Seyahat Anıları*, haz. Mehmet Yaşar Ertaş (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2020), s. 29, 31.
 - 2 İbrahim İsmail, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâ'î Coğrafyası: Kırşehir Vilayeti* (İstanbul: Kâğıdıçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1341-1925), s. 2.
 - 3 Gölün doğal ortam özelliklerini rakamsal bazı değerlendirmelerle yansıtan son bir çalışma için bk. Esen Çiftçi-Halil Günek-Lütfi Nazik, “Seyfe Gölü Havzası'nda (Kırşehir) Doğal Ortam Özellikleri”, *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 4/12 (2021), s. 42-53.

Osmanlı arşivlerinde uzun süredir yaptığımız çalışmalar esnasında rastladığımız bazı arşiv belgelerine ve alanda yaptığımız çalışmalara istinaden bugün Seyfe adıyla bilinen göl ve köyün adı ile köyün bir yerleşim olarak ortaya çıkışına dair önemli gördüğümüz birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Erken dönem Osmanlı arşiv kaynaklarında Seyfe veya Seyfe Gölü adıyla bir yerleşim yeri ve göl adına rastlanmamaktadır. Ancak 1485 tarihli Kırşehir tahrir defterinde Ahi Evran vakfına ait yerler verilirken “mezraa” serlevhası altında Serçe ve Gümüştekin adlı iki mezraa birlikte kaydedilmiştir.⁴ Aynı tahrirde konargöçer grupların ziraatçılık ettiği mezraalar toplu olarak verilirken söz konusu mezraaların bu defa Serçe Saray ve Gümüştekin Saray adlarıyla yazıldığı ve Kuru Göllü adıyla bilinen konargöçer grubun her iki mezraada ziraatçılık yaptığı belirtilmektedir.⁵ Aynı defterde iki yerde adları geçen söz konusu mezraaların önce Serçe ve Gümüştekin, sonra Serçe Saray ve Gümüştekin Saray şeklinde yazılması hem kâtiplerin tercihlerinden hem de bu tarihte her iki adla bilinmelerinden ileri gelmelidir. Osmanlılar’da mezraaların, sürekli bir yerleşim yeri olmayan, ekinlik olarak kullanılan küçük toprak parçaları veya etrafındaki su kaynakları ve tarlalarıyla terk edilmiş köy yerleri olması⁶, Serçe / Serçe Saray ve Gümüştekin /Gümüştekin Saray mezraalarının bu özellikte yerler olabileceğini göstermektedir.

Serçe Saray ve Gümüştekin Saray mezraalarıyla ilgili 1485 tarihli kayıta dikkati çeken husus, her iki mezraanın vergi hasılatının mâlikâne olarak Kırşehir’deki Ahi Evran vakfına ait olmasıdır.⁷ Bu durum vergi hasılatının mâlikâne-divanî adı altında iki baştan (tarafan) tasarruf edildiğini göstermektedir. Diğer bir ifade ile mâlikâne-divanî adı verilen sistem içinde mezraaların vergi gelirleri iki farklı bölüme ayrılmıştı. Bir bölümü mâlikâne hissesi adıyla Ahi Evran vakfına; diğer bölümü divanî hissesi olarak devlete aitti.⁸ Her iki mezraanın mâlikâne hissesinin Anadolu’da Ahilik teşkilatının kurucularından ve debbağ esnafının pîri Ahi Evran vakfının vakıfları arasında yer alması ve vakfın Osmanlılar’dan önce tesis

4 “Mezra’a-i Serçe ve Gümüştekin, mâlikâne, temâm, vakf-ı zâviye-i mezkûre (Ahi Evran)” (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], *Tapu-Tabrir Defteri* [TD], no. 19, s. 288).

5 “Mezârî‘ihâ ki Kuru Göllü cemâ‘ati zirâ‘at ederler: Mezra’a-i Serçe Saray; Mezra’a-i Gümüştekin Saray, tâbî‘-i mezkûr (tâbî‘-i Kırşehri)” (BOA, *TD*, no. 19, s. 331).

6 İlhan Şahin, “Mezraa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIX, 2004, 546-548.

7 Ahi Evran zaviyesinin hususiyeti, vakfiyesi ve vakıfları için bk. İlhan Şahin, *Tarih İçinde Kırşehir* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2011), s. 73-118.

8 Osmanlılarda bir tür toprak ve vergilendirme olan bu sistem ile ilgili olarak bk. Mehmet Genç, “Mâlikâne-Divanî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXVII, 2003, 518-519.

edilmiş olması, Serçe/Serçe Saray ve Gümüştekin/Gümüştekin Saray adlarının Osmanlılar'dan önce muhtemelen Anadolu Selçukluları döneminde verilen adlar olduğunun bir işareti olmalıdır.

1485 tarihinde mezraanın Serçe veya Serçe Saray adıyla bilinmesi oldukça dikkat çekicidir. İnsanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli ötücü bir kuş olan ve halk etimolojisinde seç- (seçmek) fiilinden türediği var sayılan “serçe”, Eski Oğuzca'da “seçe”; Orta Oğuzca, Eski Osmanlıca, Türkiye ve Türkmen Türkçesinde “serçe”; Azeri Türkçesinde “särçä”, Salar Türkçesinde “şiça, sece”; Özbek lehçesinde “seça”; Çuvaş Türkçesinde “şerşi” şeklinde geçmekte ve tüm kaynaklarda “serçe” anlamında kullanılmaktadır.⁹ Keza Türkçede “serçe” olarak bilinen kuşun adı Macarcada “veréb (söylenişi: veríb)” olmasına rağmen serçeye benzeyen açık renkli, beyaz gagalı ve (beyaz) alınlı su kuşu da “szárcsa (söylenişi: sarça)” adını taşımaktadır.¹⁰ Bu bakımdan 1485 tarihli kayıta geçen Serçe veya Serçe Saray'daki “serçe” sözcüğünün sadece mezraayı değil, gölü ve göldeki bütün kuş türlerini ifade etmek için geniş anlamda kullanıldığını da belirtmek gerekir. “Saray” sözcüğü ise Farsçadır ve konut, konak, hükümdar konağı anlamına gelmektedir. Osmanlı döneminde daha çok serçe ve güvercin gibi kuşların barınması için cami, medrese, han gibi binalar başta olmak üzere çeşitli binaların cephelerine yapılan kuş yuvalarının serçe sarayı, kuş sarayı, köşk sarayı vb. adlarla bilindiğini belirtmek gerekir. Ancak bu sözcüklerden “serçe saray”ın Osmanlılar'dan önceki dönemde daha geniş anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Burada Serçe Saray, şüphesiz kuşların evi ve mekânı anlamındadır. “Saray” sözcüğünün Orta Asya'da ahır anlamında büyükbaş hayvanların barınağı olan üstü kapalı mekanları ifade etmek içinde kullanıldığının altını çizmek gerekir. Gümüştekin Saray'ındaki Gümüştekin ise bir şahsın ismine istinaden verildiği intibasını uyandırmaktadır. Bu adın “saray” sözcüğü ile birlikte kullanılması, muhtemelen söz konusu yerin Serçe Saray'a bir çağrışım (seslenme) yeri kadar mesafede olmasından ve kuşların mekânı olan göl ile söz konusu yerin bütünleşmesinden ileri gelmelidir.

9 Ertan Besli, “Eski ve Orta Türkçe Hayvan İsimlerinin Etimolojisi” (doktora tezi), İstanbul Üniversitesi, 2010, s. 32, 89-90, 173, 316.

10 Bugün kullanımı kaybolmuş olan *szár* ‘açık renkli, sarımsı’ sıfatından ve küçültme eki olan *-csá*’dan oluşan *szárcsa* sözcüğü, söz konusu kuşun açık renkli olan bölgesine istinaden verildiği anlaşılmaktadır Bk. *Etimológiai Szótár: Magyar szavak és toldalékok eredete*, yay. Gábor Zaicz (Budapest: Kiadja a TINTA Könyvkiadó, 2006), bk. *szárcsa*. Kelimenin Macarcadaki anlamı ile ilgili bilgi kaynağını vermek lütfunda bulunan Murat Işık'a teşekkür ediyorum.

1520'lerde Kanuni Sultan Süleyman döneminin (1520-1566) başlarına ait timar ruzmançe defterinde "mezraa" serlevhası altında "Serçe Saray [ve] Gümüştekin" in birlikte kaydedildiği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi, daha önce belirtildiği üzere her iki mezraanın da birbirine çok yakın bir mesafede bulunmasından, sınırlarının iç içe girmiş olmasından ve vergi hasılatının birlikte tahsil edilmesinden ileri gelmelidir. Ancak bu tarihte ilk mezraa Serçe Saray adıyla kaydedilirken diğer mezraa sadece Gümüştekin adıyla kaydedilmiştir.¹¹ Bu durum kâtiplerin tercihlerinden veya kuşların barınak yeri anlamında kullanılan "saray" sözcüğünün Serçe Saray için daha fazla ön plana çıkmasından ileri gelmelidir. Söz konusu defterde Serçe Saray ve Gümüştekin mezraalarının toplam timar hasılatı 7030 akçe idi. Bu vergi hasılatı Aydın, Erdoğan ve Süleyman adlı timar erleri (sipahiler) tasarrufundaydı. Bu hasılatın 2999 akçesine Aydın, 2600 akçesine Erdoğan ve geriye kalanına da Süleyman adlı timar erleri (sipahiler) tasarruf etmekteydi.

1530 tarihinde Serçe/Serçe Saray ve Gümüştekin/Gümüştekin Saray mezraaları, yine "mezraa" serlevhası altında birlikte kaydedilmişlerdir. Bu tarihtede ilk mezraa Serçe Saray adıyla kaydedilirken diğer mezraa sadece Gümüştekin adıyla verilmiştir.¹² Bu mezraalar deftere sıra ile yazılırken üstte Yazıkınık mezrasının ve altta ise Başköy mezraasının yazıldığı dikkati çekmektedir. Daha sonraki yıllarda köy haline gelen bu mezraalardan Yazıkınık, Serçe Saray ve Gümüştekin mezraalarının çok yakınında gölün doğu tarafında yer alırken Başköy yine doğu tarafta biraz daha uzak mesafede yer almaktadır.

23 Rebiülevvel 964 (24 Ocak 1557) tarihinde Serçe Saray adıyla müstakil bir köy kaydedilmiştir. Bu durum 1530-1557 tarihleri arasında Serçe Saray mezraasının yanında aynı adı taşıyan bir köy teşkil edildiğini göstermektedir. Keza bu tarihler arasında Gümüştekin mezraasının yanında da bir köy tesis edilmişti. Ancak köylerin sakinleri ile ilgili bir bilgiye şimdilik rastlanmamaktadır. Muhtemelen gölün çevresinde ziraatçılık yapan Kuru Göllü gibi konargöçer gruplar köyün ilk sakinlerini teşkil etmekteydiler. Bu tarihte Serçe Saray köyünün timara ait vergi hasılatı, Çukur Yurd ve Kuru Öyük mezraalarının hasılatıyla birlikte 4290 akçe idi. Bu hasılatın tamamı timar eri Âşık veled-i Hamza'nın (Hamzaoğlu Âşık) tasarrufunda idi. Ayrıca Serçe Saray'a bağlı Saru Çayır mezraasının vergi hasılatı 1500 akçe idi. Bu vergi hasılatı da Âşık veled-i Hamza'ya aitti.¹³

11 BOA, *TD*, no. 95, s. 167.

12 BOA, *TD*, no. 998, s. 665, 680.

13 BOA, *TD*, no. 305, s. 30.

7 Rebiülâhır 964 (7 Şubat 1557) tarihli ruznamçe defterinde Serçe Saray köyünün timar gelirinin Âşık veled-i Hamza'nın tasarrufunda değil, Erdoğduoğlu Seyfi ve Haydar (Seyfi veled-i Erdoğdu ve Haydar birâdereş) adlı kardeşlerin tasarrufunda olması oldukça dikkat çekicidir.¹⁴ Daha önce bahsedildiği gibi Serçe Saray mezraa iken 1520'lerde timar hasılatının bir kısım hissesi, timar eri Erdoğdu'nun tasarrufunda idi. Adı geçen Erdoğdu, 1557'de Seyfi ve Haydar kardeşlerin babası olarak zikredilen Erdoğdu olmalıdır. Bu durum muhtemelen timar eri Erdoğdu'nun vefatından sonra hissesinin bir şekilde Hamzaoğlu Âşık'ın eline geçtiğini; ancak Erdoğdu'nun oğulları Seyfi ve Haydar'ın itirazlarıyla köyün timar hasılatını üzerlerine aldıklarını ve köyün divanî hissesini tasarruf ettiklerini düşündürmektedir. Köyün mâlikâne hissesi de Ahi Evran vakfına aitti. Ayrıca söz konusu kardeşlere köyün yolundan gelip geçen tüccarların yük ve eşyalarından alınan geçiş vergisi (bâc-ı ubûr) de tahsis edilmişti. O dönemlerde gölün çok geniş bir mecraya yayılmasına ve bu bağlamda tüccarların mal ve eşyalarının emniyet içinde geçirilmesine istinaden böyle bir verginin alındığını düşünmek mümkündür. Bu gelirlerin timara tahsis edilmesi, timar eri Seyfi ve Haydar kardeşler tarafından yol güzergâhının ve gölün korunduğunu ve tüccarların emniyetinin sağlandığını göstermektedir. Muhtemelen bu tarihlerde timar eri Seyfi'nin, kardeşi Haydar'dan daha fazla ön planda olduğunu, belki de köyün şenlenmesinde önemli bir rol oynadığını, bu bağlamda köyde ve yörede unutulmayacak bir şekilde ün salmaya başladığını düşünmek mümkündür.

Serçe Saray köyünün vergi geliri, gurre-i Muharrem 988 (17 Şubat 1580) tarihinde Çukur Yurd ve Kuru [Öyük] mezraalarının vergi hasılatlarıyla birlikte kaydedilmiştir. Bu durum söz konusu mezraaların gölün yakınında bulunduğunu göstermektedir. Bunun yanında köyün adını taşıyan Serçe Saray mezraasının vergi hasılatı ise Yazı Çayırı mezraasıyla birlikte verilmiştir.¹⁵

Serçe Saray köyü, 29 Zilhicce 992 (1 Ocak 1585) tarihli tahrirde toplam 123 nefer vergi nüfusuna sahipti. Bu durum köyün kısa bir süre içinde nüfusunun arttığını ve önemli bir yerleşim yeri haline geldiğini gösterir. Bu nüfusun 44 neferini yerleşik olanlar, 69 neferini de Yüzde Pare Yörükleri teşkil etmekteydi. Bu nüfus

14 "Timâr-ı Seyfi veled-i Erdoğdu ve Haydar birâdereş, karye-i Serçe Saray, hâsıl-ı divanî gayr-i ez resm 3290, hisse 1000; An-mahsûl-i bâc-ı ubûr-ı ahmâl-i tüccâr der-râh-ı Seyfe, hâsıl 1657, yekûn 2657, hisse-i Seyfi 1329, hisse-i Haydar 1329, fi 7 Rebiülâhır sene 964" (BOA, TD, no. 305, s. 41).

15 BOA, TD, no. 599, s. 722.

ile köyün 500-550 civarında bir nüfusunun olduğu tahmin edilebilir.¹⁶ Tahrir defterinde açık bir ifade olmamasına rağmen yörede Türkmen/Yörük olarak bilinen konargöçer grupların yoğun olarak yaşamasından dolayı 44 nefer yerleşik nüfusun da konargöçer Türkmen/Yörük aşiretlerine mensup olduğunu ve köyün ilk sakinlerini bunların teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Osmanlı arşiv kayıtlarında Serçe Saray köyü ile bütünleştiğinin bir işaret olarak sık sık birlikte veya hemen akabinde yazılan Gümüştekin köyünde ise bu tarihte 16 nefer (yaklaşık 60-70 kişi) vergi nüfusu mevcuttu. Bu nüfusun tamamını Yüzde Pare Yörükleri teşkil etmekteydi. Serçe Saray köyünün önemli bir kesimini ve Gümüştekin köyünün ise tamamını teşkil eden ve erken dönemlerden itibaren yörenin iskânında önemli bir rol oynayan Yüzde Pare Yörükleri, esasında Sivas'ın kuzey kısmında geniş bir bölgeyi yurt tutan ve bazı grupları Orta Anadolu ve Akdeniz bölgesine kadar yayılan Ulu Yörük Türkmenleri'ne mensuptular. Ulu Yörük, Orta Asya'da Kazak halkını teşkil eden Ulu Cüz, Orto Cüz ve Kişi Cüz yapılanmasına benzer bir şekilde kendi sosyal ve idarî yapılanması içinde Orta Pare, Şark Pare ve Yüzde Pare adlarıyla bilinen üç gruba ayrılmaktaydı.¹⁷

Serçe Saray köyünün 1585'deki nüfusu içinde Erkuloğlu Hamza Fakih (Hamza Fakih veled-i Erkulu) adlı bir imam vardı. Yerleşik nüfusun 6'sı "nîm (yarım çift)", 18'i "bennâk", 14'ü "caba" olarak kaydedilmişti. Osmanlı toprak sisteminde vergiye esas olan "hane" adlı ünitelere tahsis edilen bir çift yer, toprağın verimlilik durumuna göre 50-60 dönümden başlamakta ve 160, 170, 180 dönüme kadar çıkmaktaydı. Hanelerin elinde bir çiftin yarısı kadar toprak var ise buna "nîm çift" denirdi. Hanelerin elinde nîm çiftten çok daha az toprak veya toprak parçaları var ise bunlar "bennâk" ve "caba" olarak kaydedilmekteydi. Bu tarihte Serçe Saray köyünde hanelerin elinde "çift" olarak kaydedilen toprak parçasının olmaması, muhtemelen gölün çok geniş bir yöreye sirayet etmesinden ve bataklıkların fazla olmasından ileri gelmelidir. Bu tarihte Serçe Saray köyünde dikkati çeken önemli husus, "zemîn" adıyla kaydedilen toprak parçaları sayısının 83 olmasıdır. Kiraya veya icara verilen çok küçük ve parçalı olan bu toprakların önemli bir kısmında köyde yaşayan, öşürlerini toprak sahiplerine ve vergilerini kendi zabıtlarına verdikleri kaydedilen Yüzde Pare Yörükleri mensuplarının ziraatçılık yaptıklarını düşünmek mümkündür. Bu zeminler "zemîn-i Mehmed bin Küçük", "zemîn-i Hüseyin bin Kaya", "zemîn-i Âşık bin Erdoğan" gibi sahiplerinin adlarıyla

16 Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TK.GM), *TD*, no. 139, 40b-41b.

17 Ulu Yörük Türkmenleri ile ilgili olarak bk. Davut Şahbaz, *16. Yüzyılda Ulu Yörük Teşekkülleri (Etrâk-ı Büzürg)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2021).

bilinirdi. Bunun yanında “zemîn-i Mansur der-yed-i Emet bin Mansur”, “zemîn-i Fazıl der-yed-i Recep bin Fazıl”, “zemîn-i Şahkulu der-yed-i Mustafa veledêş” ve “zemîn-i Ramazan der-yed-i Hüseyin veledêş” örneklerinde olduğu gibi tahrir esnasında zeminlerin hangi babanın oğulları veya kardeşler üzerinde bulunduğu da işaret edilmiştir. Bazı zeminlerin üzerinde “nâ-ma'lûm”, “hâlî” gibi kayıtların düşülmesi, tahrir sırasında zeminlerin kimin elinde olduğunun bilinmediğini veya boş olduğunu göstermektedir.

15. yüzyılın ikinci yarısı ve 16. yüzyıla ait Osmanlı arşiv kayıtlarında önce mezraa iken sonra köy haline gelen Serçe/Serçe Saray ve Gümüştekin/Gümüştekin Saray'ın adları Ahi Evran vakfiyesinde Seyf Saray ve Gümüş Künbet köyleri olarak geçmektedir. Vakfiyede geçen bu isimleri köylerin eski isimlerini yansıttığı şeklinde düşünmemek gerekir. Çünkü bugün elde mevcut olan vakfiyeler asıl değil, sûret vakfiyelerdir.¹⁸ Dolayısıyla söz konusu isimler vakfiyenin sûretlerinin çıkartıldığı tarihteki durumu yansıtmaktadır. 15. ve 16. yüzyıl arşiv kayıtlarında söz konusu yerlerin Serçe/Serçe Saray ve Gümüştekin/Gümüştekin Saray adlarıyla Ahi Evran vakfının vakıfları arasında yer aldığı dikkate alınacak olursa, vakfiye sûretlerindeki adların 16. yüzyıldan sonraki adları yansıttığını belirtmek gerekir. 19. yüzyılın sonlarına ait arşiv belgesinde gölün adının Seyfe olarak geçmesi¹⁹ hem gölün hem de köyün adının Seyf Saray'dan²⁰ Seyfe'ye dönüştüğünü göstermektedir. Bu ad, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hem köy hem de göl için kalıcı bir hale gelmiştir.²¹

18 Bu hususta bk. Şahin, *Tarih İçinde Kırşehir*, s. 75-93.

19 8 Ramazan 1311 (15 Mart 1894) tarihli Nafia ve Ticaret Nezareti'ne hitaben yazılan ve Seyfe Gölü ile ilgili olan taslak belgede gölün adı Seyfe olarak geçmektedir. Belgede, Malya çölüne kadar sirayet eden Seyfe Gölü suyunun çölde göl ve bataklıklar oluşturduğu, bu durumun hem havayı kirlettiği hem de insanların sağlığını olumsuz şekilde etkilediği, bu bakımdan gölün suyunun Mucur kasabasına yönlendirilmesi halinde hem sekiz on değirmene su sağlayacağı hem de kırk elli bin dönüm arazinin sulanacağı ve böylece suyun insan sağlığına olan zararının bertaraf edileceği; bunun yanında bataklıklar meydana getirmekten başka bir işe yaramayan Horla suyunun dahi Seyfe Gölü'ne akıtılması hususunun tetkike muhtaç olduğu belirtilmektedir (BOA, DH.MKT, 5-53).

20 Kırşehir tarihi ile ilgili öncü çalışmalar yapan ve eserler veren Cevat Hakkı Tarım, Ahi Evran vakfiyesinde geçen bu yeri Seyifsaray olarak yazar ve burasının Seyfe köyü olması gerektiğine işaret eder (Bk. Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lûgatı* (Kırşehir: V[ilayet] Matbaası, 1940), s. 89).

21 İbrahim İsmail, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâ'i Coğrafyası, Kırşehir Vilayeti*, s. 2, 8; *Son Teşkilât-ı Mülkiye'de Köylerimizin Adları* (İstanbul: Hilâl Matbaası, 1928), s. 862.

Sonuç olarak şu hususları söylemek mümkündür. Serçe ve Serçe Saray adı, ilk olarak Kırşehir ve bölgesinin 1485 tarihli tahririnde mezraa olarak geçmektedir. Ancak mezraaya verilen bu adın, mezraa yakınında yer alan ve her yıl mevsimlere göre başka diyarlardan ve ülkelerden göç eden, geleneksel olarak döngüsel hayat tarzı yaşayan yüzlerce kuş türünün beslendiği, konakladığı, yuva yaptığı ve kuluçkaya yattığı göle nispetle verildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu adın hem mezraanın hem de gölün adı olduğunu belirtmemiz gerekir. Fatih Sultan Mehmed'in saltanatının son yıllarında 1480'e doğru Osmanlı idaresine giren Kırşehir'in 1485 tarihli tahririnde Serçe veya Serçe Saray adının tespit edilmesi ve bu tahrirdeki yer adlarının (toponim) özellikle Osmanlı öncesi yer adlarını yansıtması, Serçe veya Serçe Saray adının Osmanlı döneminden önce verilmiş bir ad olabileceğini düşündürmektedir. 1520 ve 1530 tarihlerinde yine mezraa olarak kaydedilen Serçe veya Serçe Saray'ın 1557'de adı köy olarak da geçmektedir. Bu durum 1530-1557 tarihleri arasında mezraadan köye bir dönüşümün olduğunu göstermektedir. 1557 senesinde Serçe Saray köyünün timar geliri Seyfi ve Haydar adlı timar erlerinin elinde idi. Ayrıca tüccarların yük ve eşyalarının köyün yolundan emniyet içinde gelip geçmesi, bu timar erleri tarafından sağlanmaktaydı. Bu bağlamda muhtemelen kardeşi Haydar'dan yaşça daha büyük olan timar eri Seyfi'nin, köyün teşkili, emniyetinin sağlanması, tüccarların mal ve eşyalarının emniyet içinde ana yoldan geçirilmesi gibi önemli hizmetlerin yerine getirilmesinde öncü bir rol oynadığını ve kardeşinden daha fazla tanındığını ve bilindiğini; bu hizmetlerine binaen adının köy ile bütünleşmeye başladığını; köy halkının ağzında, yaptığı bu hizmetlerin nesilden nesle anlatıldığını; gayri resmî de olsa köyün adının halk arasında Serçe Saray yanında Seyfi'nin adına istinaden Seyf Saray olarak da ifade edilmeye başladığını ve zamanla Serçe Saray'daki Serçe'nin unutulmaya yüz tutarak Seyf Saray adının ön plana çıktığını ve nihayetinde daha kısa söyleyiş tarzıyla köyün Seyfi'den kinaye Seyfe'ye dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Serçe Saray'dan Seyf Saray'a ve Seyfe'ye

Öz ■ Bugün Kırşehir ilinin kuzey doğusunda Mucur ilçesi sınırı içinde yer alan Seyfe Gölü ve bu gölün kenarında yer alan Seyfe köyü, Mucur'a 16 km mesafededir. "Kuş cenneti" olarak bilinen göl, yıl içerisinde mevsimlere göre başka diyarlardan ve ülkelerden göç eden ve döngüsel hayat tarzı yaşayan pek çok kuş türünün konakladığı ve yavruladığı bir yer özelliğini gösterir. Ancak son yıllardaki iklim değişikliği, küresel ısınma ve gölü besleyen su kaynaklarının kuruması ve yüksek buharlaşmanın etkisiyle gölün bu hususiyetini özellikle yaz aylarında büyük ölçüde kaybettiği görülmektedir. Gölün tarihî süreç içinde bilinen en eski adının, kuşların yuvası, mekânı anlamında *Serçe* veya *Serçe Saray* olduğu tespit ediliyor. Bu ad muhtemelen Kırşehir ve bölgesinin Osmanlı idaresine girdiği 1480 yılından önce Anadolu Selçukluları döneminde verilmiş olmalıdır. Gölün yakınındaki mezraa ve bilahare teşkil edilen köy de Osmanlı arşiv kayıtlarında *Serçe* veya *Serçe Saray* adıyla geçmektedir. 1557 tarihinde mezraa ve köyün divanı olarak bilinen vergi hasılatı, timar erleri Seyfi ve kardeşi Haydar'ın müştereken tasarrufunda idi. Bilahare Seyfi'nin adına nispetle köyün Seyf Saray adıyla arşiv kayıtlarında yer almaya başladığı görülüyor. Köyün ve dolayısıyla gölün Seyf Saray adıyla bilinmeye başlaması, Seyfi'nin özellikle köyün teşkilinde ve muhafazasında önemli bir rol oynadığını ve bu hizmetlerine binaen köy ve çevre halkı arasında onun hizmetlerinin unutulmayarak ağızdan ağza söylenmiş olabileceğini hatıra getirmektedir. Bu bağlamda köyün ve gölün adının Seyf Saray adıyla anılmaya başladığı ve zamanla Saray'ın da unutulmasıyla sadece Seyfe adının kalıcı bir hâle geldiğini belirtmek gerekir.

Anahtar kelimeler: Kırşehir, Mucur, Seyfe Gölü, Serçe Saray, Seyf Saray, Seyfe, kuş cenneti.

Bibliyografya

A. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu-Tabir Defteri* [TD], no. 19, 95, 305, 599, 998.

BOA, DH.MKT., no. 5-53, 8 Ramazan 1311/15 Mart 1894 tarihli.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TK.GM), *TD*, no. 139.

B. Araştırmalar

Besli, Ertan: *Eski ve Orta Türkçe Hayvan İsimlerinin Etimolojisi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2010.

Çiftçi, Esen, Halil Günek ve Lütfi Nazik: “Seyfe Gölü Havzası’nda (Kırşehir) Doğal Ortam Özellikleri”, *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 4/12 (2021), s. 42-53.

Etimológiai Szótár: Magyar szavak és toldalékok eredete, yay. Gábor Zaicz, Budapest: Kiadja a TINTA Könyvkiadó 2006.

Genç, Mehmet: “Mâlikâne-Divânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXVII, 2003, 518-519.

İbrahim İsmail: *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâ'î Coğrafyası: Kırşehir Vilayeti*, İstanbul: Kâğıdcılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi 1341-1925.

Şahbaz, Davut: *16. Yüzyılda Ulu Yörük Teşekkülleri (Etrâk-ı Büzürg)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2021.

Şahin, İlhan: “Mezraa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, XXIX, 2004, 546-548.

..... : *Tarih İçinde Kırşehir*, İstanbul: Eren Yayıncılık 2011.

Tarım, Cevat Hakkı: *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lûgatı*, Kırşehir: V[ilayet] Matbaası 1940.

Yazıcı Murtaza: *Arnavutluk'tan Basra'ya 18. Yüzyılda Kayserili Bir Kâtibin Seyahat Anıları*, haz. Mehmet Yaşar Ertaş, İstanbul: Kitabevi Yayınları 2020.

EK

Dahiliye Mektûbu Kalemi Müsveddâtına Mahsus Varakadır

Nâfi'a ve Ticaret Nezâret-i Aliyyesine

Kırşehir civârında bir mahalden nebe'an ve Malya Çölü'ne kadar cereyân eyleyen Seyfe Gölü suyunun çölde göl ve bataklık hâlini teşkil ile ciyâdet-i hevâyı ve sıhhat-i ahâlîyi ihlâl etmekte olduğuna ve mezkûr suyun Mucur kasabasına icrâsı hâlinde güzergâhında sekiz on değirmeni idâre ve kırk elli bin dönüm arâziyi iskâ eyleyeceği gibi sıhhatce olan mehâzîri dahi kalmayacağına binâen evvel-bahârda işe mübâşeret olunmak üzere zikr olunan suyun Mucur kasabasına icrâsı ve kezâlik bir takım bataklıklar teşkilinden başka bir şey'e yaramamakda olan Horla nâm suyun dahi Seyfe suyuna ilhâkı hakkında Kırşehir sancağı idâre meclisi mazbatasının ve merbûtunda irsaliyle icrâ-yı îcâbına dair Ankara vilâyet-i celîlesinden tevârüd eden tahrîrat ta-kımıyla leffen irsâl kılınmış olmağla işin cihet-i fenniyesi hakkında olan mütâlâ'a ile beraber böyle cesîm amelîyyâtın akçesiz icrâsı ve beyân olunduğu sûretle vücûda getirülmesi kâbil olup olmayacağı bilinemediğinden ve bundan istifâdeleri olmayan kurâ ahâlîsine meccânen işlemleri me'mûl olmadığından muhtâc-ı tedkik olan bu cihet-i hakkında dahi mütâlâ'a-i aliyyelerinin inbâsı husûsuna himem-i aliyyeleri masrûf buyurulmak bâbında (BOA, DH.MKT., no. 5-53, 8 Ramazan 1311/15 Mart 1894 tarihli).